

Отже, національно-патріотичне виховання в Армії УНР та Збройних Силах України має спільну ідейну основу - захист державної незалежності та національної ідентичності. Головна відмінність полягає у формі реалізації: від індивідуального лідерства та імпровізації в минулому до інституційної системності та професійної підготовки в сучасності. Досвід Армії УНР доводить, що навіть за відсутності ресурсів, але за наявності потужного ідеологічного стрижня, військо здатне виконувати завдання в безнадійних ситуаціях.

Сучасні Збройні Сили України, успадкувавши цей дух, доповнили його організаційною міццю, що робить виховний процес не лише засобом мотивації, а й стратегічною зброєю у війні за виживання нації. Тяглість військових традицій, відродження історичної пам'яті та незмінна роль командира як етичного орієнтира залишаються тими чинниками, що забезпечують боєздатність українського війська крізь віки.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України від 09.04.2015 № 314-VIII Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення 28.03.26).
2. Наказ МОУ від 14.08.2024 № 554 «Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України».  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text> (дата звернення 28.03.26).
3. Капустянський М. Похід українських армій на Київ–Одесу в 1919 році. Київ: Темпора, 2004. 557 с.
4. Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917-1920). Київ: Темпора, 2007. 608 с.
5. Сидоренко Л. Пропагування героїзму та мужності в роботі клубу військової частини як складової національно-патріотичного виховання в Збройних силах України. Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал.  
URL: [https://vim.gov.ua/pages/\\_journal\\_files/02.03.2023/pdf/37-47.pdf](https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/02.03.2023/pdf/37-47.pdf)
6. Удовиченко О. Україна у війні за державність: історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил, 1917–1921. Київ: Україна, 1995. 205 с.

#### **ШАПОВАЛ АРТЕМ ЮРІЙОВИЧ**

Київського інституту Національної гвардії України

#### **КОБА ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ**

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,  
Київський інститут Національної гвардії України

### **ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ЮРИДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ**

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України стабілізаційні заходи набувають стратегічного значення для відновлення державного контролю, забезпечення громадської безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Науково-правовий аналіз виявляє суттєві колізії та прогалини в законодавстві, які безпосередньо уповільнюють процес стабілізації: відсутність уніфікованого законодавчого визначення «стабілізаційних заходів» (лише підзаконний термін «дії із стабілізації ситуації» в Постанові Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 № 486 [3]); колізія між ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII (пріоритет військового командування та військових адміністрацій на територіях, де ведуться бойові дії) та нормами про поступову передачу повноважень цивільним органам (Закони

«Про місцеве самоврядування», «Про військові адміністрації» та децентралізаційні положення) [2]; обмеженість Постанови № 486 територією лише Донецької та Луганської областей без поширення на інші деокуповані регіони [3]; невизначеність статусу добровільних формувань територіальних громад (ДФТГ) у стабілізаційних діях (колізія між контрактною моделлю участі та направленням до районів бойових дій за Законом «Про основи національного спротиву» № 1702-IX, відсутність деталізації «оперативного підпорядкування», процедур мобілізаційного обліку та соціальних гарантій) [5]; дублювання функцій між Національною гвардією України (далі - НГУ) та Національною поліцією України (далі - НПУ) у правоохоронній сфері стабілізації [4]; недостатня регламентація фільтраційних заходів та перевірок з гарантіями прав людини (ст. 3, 29 Конституції України) [1]. Ці колізії призводять до відомчої замкненості, затримок у розмінуванні, відновленні правопорядку, евакуації та реінтеграції, що підтверджується практикою деокупації Херсонської, Харківської та інших областей [9; 10]. Міжнародний досвід НАТО (Allied Joint Doctrine for Stability Policing AJP-3.22) пропонує моделі розв'язання подібних проблем через чітке розмежування ролей *gendarmieric-type forces*, партнерство з місцевими спільнотами та акцент на *rule of law*, що є перспективним для адаптації в Україні [7].

Стабілізаційні дії військ – це форма воєнних дій, що становить сукупність узгоджених заходів для стабілізації обстановки в кризовому районі. Близьким є термін «дії із стабілізації ситуації» (Постанова КМУ № 486), що охоплює відновлення органів влади, безпеку, гуманітарне реагування та інфраструктуру [3].

Правову основу становить ієрархічна система: Конституція України (ст. 92, 106 – компетенція органів; ст. 64 – тимчасові обмеження прав) [1]; Закон № 389-VIII (ст. 8 – повноваження військового командування та військових адміністрацій на територіях бойових дій) [2]; профільні закони («Про Національну гвардію України», «Про Національну поліцію України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву» № 1702-IX) [4; 5]; МГП (Женевські конвенції та Додаткові протоколи – принципи розрізнення, пропорційності) [6].

Колізії та прогалини у взаємодії суб'єктів:

- Ст. 8 Закону № 389-VIII надає пріоритет військовому командуванню, що колідує з нормами децентралізації та поступової передачі повноважень цивільним органам, створюючи ризик рецентралізації влади на деокупованих територіях [2].

- Постанова № 486 обмежена окремими областями, не охоплює всі деокуповані території та не включає чітку роль ДФТГ, що призводить до дублювання функцій між НГУ (стабілізаційні дії правоохоронної спрямованості) та НПУ [3; 4].

- Неврегульованість статусу ДФТГ: колізія між контрактною участю та направленням до районів бойових дій (ст. 8, 20 Закону № 1702-IX), відсутність деталізації «оперативного підпорядкування», процедур мобілізаційного обліку та соціальних гарантій [5].

- Недостатня регламентація фільтраційних заходів з гарантіями прав людини, що ускладнює взаємодію суб'єктів і створює ризики свавільного обмеження прав [1; 9].

Ці колізії уповільнюють стабілізацію, породжують відомчу замкненість і правову невизначеність [8; 10].

Організація базується на принципах єдності командування та міжвідомчої координації. Основні суб'єкти: ЗСУ, НГУ (ключовий суб'єкт правоохоронної спрямованості), НПУ, СБУ, ДФТГ. Координація – через міжвідомчі угруповання, військові адміністрації та штаби ТрО. У зоні бойових дій пріоритет – військове командування, з подальшою передачею цивільним органам [2].

Правові аспекти взаємодії регулюються Законом № 389-VIII та Доктриною НГУ, але відсутність єдиного постійно діючого міжвідомчого органу для стабілізаційних заходів створює колізії: дублювання функцій (НГУ/НПУ), затримки в передачі повноважень, відомча

замкненість. Приклад: на деокупованих територіях військові адміністрації зберігають пріоритет, що суперечить децентралізації [9].

Тактичні дії мають правову основу та обмеження (ст. 64 Конституції, МГП) [1; 6]. Правовими підставами є: блокування, патрулювання, охорона об'єктів (ст. 8 Закону № 389-VIII) [2]; протидиверсійна боротьба – з дотриманням пропорційності; фільтраційні заходи – з гарантіями прав людини.

Міжнародний досвід НАТО (AJP-3.22) розширює підхід: stability policing як police-related activities для відновлення public order, rule of law і захисту прав людини; дві місії – reinforcement (посилення місцевих сил) та temporary replacement (тимчасова заміна) indigenous police forces; акцент на gendarmerie-type forces, партнерстві з місцевими спільнотами, культурній адаптації, ранньому плануванню police reform (уроки операцій в Іраку, Афганістані, Боснії – уникнення ad-hoc підходів) [7]. Для України це застосовне через створення подібних можливостей у НГУ (як gendarmerie-type force), інтеграцію стандартів AJP-3.22 у підготовку, використання для заповнення «policing gap» у нестабільних середовищах, забезпечення балансу між безпекою та правами людини на деокупованих територіях. Тактичні дії в Україні забезпечують баланс через документування та судовий контроль, але потребують нормативного посилення для запобігання свавільним обмеженням прав [8; 10].

Висновки: Виявлені правові прогалини та колізії свідчать про необхідність подальшого вдосконалення законодавства з метою підвищення ефективності організаційних і тактичних аспектів стабілізаційних заходів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
3. Про підготовку до дій із стабілізації ситуації на деокупованих територіях Донецької і Луганської областей та їх реінтеграції : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 № 486 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
4. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
5. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
6. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та Додаткові протоколи до них // International Humanitarian Law Databases / ICRC.
7. NATO Standard AJP-3.22. Allied Joint Doctrine for Stability Policing. Edition A Version 1. August 2016.
8. Скобельська О. Р. Стабілізаційні заходи на деокупованих територіях: поняття та види // Нове українське право. 2023. № 5. С. 53–59. DOI: 10.51989/NUL.2023.5.8.
9. Іванцов В. О., Чишко К. О. Стабілізаційні заходи та дії із стабілізації ситуації // Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 144–145.
10. Титаренко О. О. Проблемні питання запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях України // Правова позиція. 2023. № 4 (41). С. 31–36. DOI: 10.32782/2521-6473.2023-4.6.